

FORMULARZ KWERENDY INSTYTUCJI MUZEALNYCH

Projekt „Muzea w polskiej kulturze pamięci (do 1918 r.): wczesne instytucje muzealne wobec muzeologii cyfrowej”

finansowany ze środków Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego
w Ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki 2015.

INFORMACJE OGÓLNE:

Piotrków Trybunalski, Królestwo Polskie – Gubernia Piotrkowska,

Tytuł/pełna nazwa:

Muzeum Krajoznawcze Ziemi Piotrkowskiej

Zmiany w nazwach:

Muzeum Krajoznawcze Ziemi Piotrkowskiej/Muzeum Regionalne w Piotrkowie Trybunalskim/Muzeum Okręgowe w Piotrkowie Trybunalskim/Muzeum w Piotrkowie Trybunalskim

Opis instytucji/skrócony (wg wzoru: typ muzeum, charakter zbiorów):

W 1908 utworzono Oddział Piotrkowski PTK. Muzeum Krajoznawcze Ziemi Piotrkowskiej powstało w 1909 roku. Inicjatorem był Michał Rawita Witanowski. We wrześniu 1909 wybrano Sekcję Muzealną. Pierwsza wystawa w 1910 roku została otwarta w budynku Towarzystwa Dobroczynności dla Chrześcijan. W czerwcu 1910 zbiory zostały przeniesione do lokalu przy ul. Bykowskiej 36.. Wystawa prezentowana w dwóch pokojach liczyła 350 eksponatów. W latach 1912-1914 kustoszem muzeum był Feliks Stronczyński. W okresie I wojny światowej Muzeum funkcjonowało z przerwami. Po śmierci Stronczyńskiego funkcję kustosa przejął M. R. Witanowski. W poł. 1915 roku zbiory muzealne zostały przeniesione do klasztoru bernardynów. W styczniu 1918 roku Zarząd Oddziału PTK rozpoczął starania o uzyskanie dla własnych potrzeb i Muzeum XVI w. rezydencji ostatnich Jagiellonów. 25 lipca 1918 r., utworzono Komitet Odbudowy Zamku Piotrkowskiego – przyszłej siedziby Muzeum Krajoznawczego. 15 października 1922 nastąpiła uroczystość otwarcia Zamku Królewskiego. W 1926 roku zbiory muzealne liczyły 2119 pozycji. Podczas II wojny zbiory były przechowywane w podziemiach Zamku. Większość eksponatów została ocalona i wróciła na dawne miejsce. W 1945 roku funkcję kustosa pełnił Antoni Badek. W końcu 1949 roku Muzeum zostało przejęte przez państwo i otrzymało status Muzeum Regionalnego. Od 1975 roku zostało Muzeum Okręgowym podlegającym władzom województwa piotrkowskiego. W 1997 władze samorządowe przekazały w użytkowanie Muzeum cały budynek Zamku i ponownie określił jego status jako Muzeum Regionalne.

Daty działalności / zakres czasowy:

1908 – powstał Oddział Piotrkowski Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego
1909 - wrzesień, powołano Sekcję Muzealną
1910 – 14 stycznia została otwarta pierwsza wystawa w Piotrkowie
1915 - zagrożone zbiory przeniesiono do refektarza klasztoru pobernardyńskiego
1922 - zbiory przeniesiono na Zamek Królewski w Piotrkowie
1977 - Muzeum Regionalne w Piotrkowie Trybunalskim - do chwili obecnej

Dostępność

pełna

Typ relacji instytucji wobec pamięci

--

Rodzaj pamięci

regionalna

Obszar pamięci/ nośnik pamięci/ rodzaj zbiorów

archeologia, etnografia, historia, paleografia, numizmatyka, krajoznawcza.
--

DANE INSTYTUCJI :

	OBECNIE	DAWNIEJ
ADRES / SIEDZIBA DANE ADMINISTRACYJNE – województwo/powiat/gmina/ ulica/ nr działki, zmiany siedzib (daty); REGION HISTORYCZNY	Plac Zamkowy 4 97-300 Piotrków Trybunalski woj. Łódzkie	1909- lokal Zarządu Tow. Dobroczynności dla chrześcijan 1910 - ul. Bykowska 36 w poł. 1915 r., zagrożone zbiory przeniesiono do refektarza klasztoru pobernardyńskiego 15 października 1922 Zamek Królewski w Piotrkowie
DANE KONTAKTOWE TELEFON / EMAIL/ WWW	44 646 52 72	
GODZINY OTWARCIA	wt.i sob. - 10.00-16.00 śr., czw., pt., nd. - 10.00-16.00	bezpłatnie w niedzielę i święta, od godz. 14.00-16.00 – dla członków i wprowadzonych gości.
DYREKTORZY		
ZARZĄDCA	Samorząd Miasta Piotrkowa Trybunalskiego	Oddział piotrkowski PTK
Budynek muzealny (przekształcenia/nowo wybudowany/zaadaptowany)	Zamek Królewski w Piotrkowie Trybunalskim	

INFORMACJE HISTORYCZNE:

Typ instytucji (muzeum publiczne, prywatne, kolekcja prywatna, instytucja protomuzealna)

Muzeum publiczne

Zakres terytorialny

Piotrków i okolice;

Historia instytucji (szczegółowa)

Oddział Piotrkowski PTK powołany do życia uchwałą Zebrania organizacyjnego z dnia 20 maja 1908 r. Początek działalności Oddziału przypadł w czerwcu. Nakładem Oddziału piotrkowskiego wydrukowano „Wskazówki dla podróżujących”. Po wakacjach (d. 25 września) Oddział zorganizował pierwszą wycieczkę do Sulejowa, dla swoich członków wraz z gronem osób przybyłych z Warszawy. W tym celu odczyt wygłosił w prastarym kapitularku opactwa prezes Oddziału M. R. Witanowski. Szereg odczytów i pogadanek rozpoczął Członek Towarzystwa ks. Szabelski, odczytawszy na zebraniu ogólnym referat o zabytkach historycznych Piotrkowa.

10 września 1909 r. na zebraniu ogólnym podjęto myśl utworzenia „Muzeum Ziemi Piotrkowskiej”. Powołano sekcję muzealną, w skład której weszli: Onufry Krajewski – jako kustosz, oraz M. R. Witanowski, Karczewski, Starkiewicz. Sekcja utworzyła i zorganizowała otwarcie Piotrkowskiego Muzeum Krajoznawczego w lokalu udzielonym przez Zarząd Towarzystwa Dobroczynności dla chrześcijan. Zaczątkiem zbiorów była „kolekcja skamieniałości” Stanisława Psarskiego – właściciela kamieniołomu i budowniczego kolejki wąskotorowej z Piotrkowa do Sulejowa. Na potrzeby Muzeum zakupiono 13 dużych gablot, a także nabyto szafę biblioteczną z gablotą na zabytki sfragistyczne, z szufladami na zbiór rycin, nabytych właśnie po zmarłym Michale Grekku z Niemirowa. Posegregowaniem darowizny zajął się p. L. Sokołowski. Odezwa muzealna drukowana w „Echach Piotrkowskich” a następnie w 300 egzemplarzach rozpowszechniona w mieście i okolicy wywarła pozytywny wpływ na mieszkańców miasta. Zaczęły napływać dary i depozyty, dla których zwrócono się z prośbą do Zarządu Towarzystwa Dobroczynności z prośbą o oddanie największej sali zebrań na potrzeby Muzeum.

W 1910 roku sekcja zajmowała się katalogowaniem przedmiotów spisanych w jedną księgę muzealną. W czerwcu zbiory zostały przeniesione do własnego lokalu przy ul. Bykowskiej 36, wynajętego wspólnie ze Związkiem katolickim. Duży pokój o 2 oknach przeznaczono na muzeum, obok większy na zebrania członków, za co Towarzystwo płaci 140 rb. rocznie. Przybyło 9 nowych gablot i szafa na ubiory ludowe (ogółem 22 gabloty i 2 szafy oszklone). Wydelegowani członkowie sekcji muzealnej jeździli do Ruśca (pod Szczercowem) w celu zbadania i sfotografowania baszty, pozostałej po warownym dworze hetmana Koniecpolskiego, zagrożonej rozebraniem. Zabytek został ocalony. Biblioteka powiększyła się dzięki darom oraz zakupom, np. „Lud” O. Kolberga, a także prenumeratę pism: Ziemi, Gryfa, Kwartalnika Litewskiego, i in. Wygłoszono szereg odczytów. Zbiorami opiekował się Józef Karczewski.

W roku 1911 wobec braku kustosza nie ukończono inwentaryzacji zbiorów.

Sekcja muzealna wysyłała okazy ludowe na wystawę do Warszawy i archeologiczne do Włocławka.

Zbiory otwarte są bezpłatnie w niedzielę i święta, od godz. 14.00-16.00 – dla członków i wprowadzonych gości. Objasnień udzielają dyżurujące panie.

17 grudnia 1911 r. odbyło się uroczyste otwarcie muzeum, 8 stycznia 1912 kustoszem został Feliks Stronczyński.

W 1912 roku muzeum powiększyło się o 513 okazów, odwiedziło je 200 osób.

W 1913 roku zbiory muzealne powiększały się bardzo wolno, główną przyczyną jest brak miejsca w lokalu oraz obojętność społeczeństwa. W celu zebrania okazów przemysłowych z okolic Piotrkowa Zarząd rozesłał ok. 100 odezw drukowanych do wszystkich większych fabryk i zakładów przemysłowych guberni. Odezwa zawiodła oczekiwania, bowiem zaledwie 2 zakłady nadesłały dary, natomiast żadna z miejscowych fabryk nie dała odpowiedzi.

W czasie I wojny światowej, w poł. 1915 r., zagrożone zbiory przeniesiono do klasztoru pobernardyńskiego i umieszczone w refektarzu klasztornym. 28 listopada 1915 r. otwarto nową wystawę. Mimo wojny zbiory się powiększały, szczególnie dział mineralogiczny okazami skał karpacczych, uporządkowany przez znanego przyrodnika prof. F. Praussa, który obiecał podarować muzeum swój zbiór zakopiański. Dział archeologii przedhistorycznej w

miesiącach letnich był porządkowany przez specjalistę w tym kierunku p. Romana Jakimowicza.

Zbiory biblioteczne powiększyły się o ok. 100 dzieł o tematyce krajoznawczej ofiarowanych przez Centralne Biuro Szkolne.

Katalogowaniem zbioru zajmował się p. O. Krajewski. Książki zostały oprawione i mogły być wypożyczane. Przeniesienie zbiorów do centrum miasta spowodowało, że zbiory odwiedziło 723 osoby.

W 1916 roku, po śmierci Stronczyńskiego kustoszem został M. R. Witanowski. Na podstawie decyzji Rady Miejskiej do zbiorów muzeum przekazane zostały dwa katowskie miecze, które od czasów Trybunału Koronnego przechowywane były w Magistracie piotrkowskim.

W styczniu 1918 r., Zarząd Oddziału czynił starania o uzyskanie dla własnych potrzeb i siedziby Muzeum piotrkowskiego zamku, siedziby ostatnich Jagiellonów. Od 1914 do 1918 roku w zamku stacjonowało wojsko austriackie. Latem 1918 roku Rada Miasta postanowiła oddać obiekt pod opiekę PTK. Dzięki zabiegom M. R. Witanowskiego i jego współpracowników wojska austriackie opuściły zamek i w końcu sierpnia zamek oddano w opiekę PTK.

Latem 1919 roku przystąpiono do prac restauracyjnych, dzięki zbieranym składkom zapomogom z Ministerstwa. Prace remontowe trwały 4 lata.

15 października 1922 r., o godz. trzeciej po południu odbyła się uroczystość otwarcia „byłego Zamku Królewskiego”, jako nowa siedziba PTK i Muzeum Ziemi Piotrkowskiej. Nową wystawę w ciągu tygodnia odwiedziło 420 osób a zbiory wzrosły o 157 pozycji. Przenoszenie do nowej siedziby trwało do sierpnia 1922 roku. W górnych komnatach zamku mieściło się Muzeum Krajoznawcze: okazy geologiczne, archeologiczne, etnograficzne z okolic Piotrkowa. Prace adaptacyjne trwały nadal, dzięki apelom i darowiznom. Zbiory ciągle powiększano i katalogowano. W 1926 roku M.R. Witanowski wydał katalog zbiorów, wg. spisu zbiory liczyły 2119 pozycji inwentarzowych. Muzeum było odwiedzane przez Piotrkowian a także wycieczki spoza miasta. Jednak kłopoty finansowe spowodowały, że Urząd Starościński w 1937 r., zakwestionował prawa PTK do użytkowania Zamku, jedynie drogą dzierżawy do 1939 roku. Jednak zbiory ciągle powiększano i katalogowano. W 1926 roku M.R. Witanowski wydał katalog zbiorów, wg. spisu zbiory liczyły 2119 pozycji inwentarzowych. Muzeum było odwiedzane przez Piotrkowian a także wycieczki spoza miasta.

Podczas II wojny światowej zbiory były przechowywane w podziemiach zamku a cenniejsze dary w domach prywatnych członków PTK. Po wojnie prezesem Oddziału PTK został Jan Ribner a opiekunem zbiorów muzealnych nauczyciel gimnazjalny Antoni Badek. Na przełomie kwietnia i maja 1945 roku specjalna komisja pod kierownictwem ówczesnego kustosa, spisała straty wojenne. Wykaz zawierał 64 pozycje. Zagięły m.in. Trzy cenne dokumenty, w tym przywilej króla Michała Korybuta Wiśniowieckiego wydany w Kaliszu w 1672 roku.

W latach 1946-53, przeprowadzono remonty zamku, w 1949 Muzeum Krajoznawcze Ziemi Piotrkowskiej zostało przejęte przez państwo i otrzymało status Muzeum regionalnego. Od 1975 r., działało jako Muzeum Okręgowe podlegające władzom województwa piotrkowskiego, ostatecznie w 1997 muzeum przeszło wraz z zamkiem we władanie samorządu i znowu stało się Muzeum Regionalnym.

Darczyńcy/Sprzedawcy (imiona i nazwiska, charakterystyka przekazanych darów/sprzedanych eksponatów; data)

1909 - Stanisław Psarski – właściciel kamieniołomu i budowniczy kolejki wąskotorowej z Piotrkowa do Sulejowa - „kolekcja skamieniałości”
- zbiór rycin, nabytych po zmarłym **Michale Grekku** z Niemirowa.

1910 - przy współudziale włościan ze wsi Chorzęcina, nabyto całkowity kostium dziewczyny oraz strój włościanina z Żarowa – naturalnej wielkości.

Na skutek odezwy, umieszczonej dwukrotnie w „Kronice”, złożyli do muzeum co ważniejsze:

K. Stronczyński – oryginalny dyplomata Kazimierza Wielkiego z 1367 r.;

Michał Rawita Witanowski - dokumenty z XVIII w. dotyczące przedmieścia zwanego Biskupie w Piotrkowie Trybunalskim;

anonimowo 7 dyptomatów piotrkowskich z pieczęciami z XVII i XVIII wieku; W. Łuczycka piękny zbiór ceramiki, brązów i żelaza, z województwa sieradzkiego; W. Dyamentowski wykopaliska ze Szczercowa; spadkobiercy ś.p. Bolskiego order i odznaki masonskie.

1915 - Znacznie powiększyła się ceramika, dzięki darom **p. Leskiego**, który bada koryto i brzegi rzeki Czarnej i znajduje tam zabytki garncarstwa z XV i XVI w., szczególnie we wsi Dębowa Góra, gdzie osadzili się niegdyś cystersi z Sulejowa. Ze wsi Kluki nadesłano ułamek kafla z orłem Jagiellońskim, był tam niegdyś dwór, własność arcybiskupów gnieźnieńskich. Od sukcesorów ś.p. Stronczyńskiego otrzymaliśmy rzadkie dziś ozdoby mundurów:

ziemiańskie, górników polskich oraz wojskowych naszych z roku 1830, a także stare żelazne wrota z końca XVII w., zdobiące niegdyś kamienicę przy Rynku Trybunalskim. W zbiorach znalazła się lufa armatnia, jako dar spadkobierców obywatela Grzendzicy. W oddzielnej gablotce znajdują się pamiątki współczesne: medale okolicznościowe, odznaki legionowe, itp., są to głównie depozyty p. A. Kinhela. Jest też kilka ksiąg liturgicznych wspólnych unickich i katolickich złożonych przez ks. Christofa z Mierzyna.

1916 - okazy skał karpackich od przyrodnika **prof. F. Prausa**.

Zbiory (zasoby – też ilościowo, historia, charakterystyka)

1909 - Zdołano zebrać 350 okazów z dziedziny przyrodoznawstwa (przeważnie skamieniałości wapiennych Sulejowa) - 42 okazy; archeologii pradziejowej - 52; etnografii – 7; historii – 34; paleografii i sfragistyki – 10, numizmatyki – 183 i innych 22. W bibliotece zgromadzono 100 dzieł jedynie o tematyce krajoznawczej. Ponadto zbiór rycin, drzeworytów itp. Jest ułożony pod ogólnym tytułem „Polska w obrazach”.

1911 - Muzeum posiada ok. 1200 sztuk okazów: Przyrodniczych: 95 minerałów; 92 skamieniałości; 11 zoologicznych. Archeologicznych: 30 ceramiki; 50 epoki kamiennej; 30 brązu; 16 żelaza. Ludoznawstwa: 13 ubiorów; 50 wycinanek; 50 pisanek; 5 pajaków. Sfragistyki: 9 pergaminów. Numizmatyki: 403 monet; 58 medali; 77 medalików religijnych; 15 plomb. Dzieł sztuki: 14 obrazów; 10 porcelany i szkła. Pamiątek historycznych i kulturalnych 120, w tym: 7 okazów cechowych. Biblioteka muzealna zawierała: 242 książek i broszur; 3 rękopisy; 49 map geograficznych; 420 rycin; 100 kart pocztowych; 378 fotografii; 129 negatywów; 100 przeźroczy. Do najciekawszych okazów należą: „Zwierciadło saskie” - zbiór praw magdeburskich w tłum. Szczerbicza wyd. W Krakowie 1581 r.; Przywilej opactwa Sulejowskiego – pergamin z XVII w.; miecz krzyżacki wykopany pod Wolborzem; haft wypukły kościelny z XVI w.; Wykopaliska monet srebrnych z X w. spod Łowicza; Antemiseum unickie z XVIII w.

W **1912** roku muzeum powiększyło się o 513 okazów, odwiedziło je 200 osób.

1913 - do zbiorów przybyło 22 fotografii; 10 okazów geologicznych; 30 mineralogicznych; 60 flory; 40 fauny; 50 archeologicznych; 10 etnograficznych; 12 pamiątek historycznych; 6 zabytków sztuki; 20 numizmatów; 15 przeźroczy. Ogółem jest 1240 okazów.

1916 - dział mineralogiczny został powiększony okazami skał karpackich i uporządkowany przez przyrodnika prof. F. Prausa.

W **1926** roku M.R. Witanowski wydał katalog zbiorów, wg. spisu zbiory liczyły 2119 pozycji inwentarzowych.

Organizacje działające przy muzeum (krótka charakterystyka, najważniejsze postaci, historia, datowanie)

Zarząd Towarzystwa Dobroczynności dla chrześcijan

Strategia pozyskiwania zbiorów

Ekspedycje naukowe organizowane przez muzeum

WYSTAWY I DZIAŁALNOŚĆ POPULARYZATORSKA:

Wystawy stałe

W czasie I wojny światowej, w poł. 1915 r., zagrożone zbiory przeniesiono do klasztoru pobernardyńskiego i umieszczone w refektarzu klasztornym. 28 listopada 1915 r. otwarto nową wystawę.

Wystawy czasowe

Katalogi wystaw

ŹRÓDŁA:

Publikacje wydawane przez instytucję

Bibliografia o muzeum

Rocznik P.T.K, 1908, Oddział Piotrkowski, s. 148
Rocznik P.T.K, 1909, Oddział Piotrkowski, s. 152
Rocznik P.T.K, 1910, Oddział Piotrkowski, s. 197
Rocznik P.T.K, 1911, Oddział Piotrkowski, s. 203
Rocznik P.T.K, 1912, Oddział Piotrkowski, s. 119
Rocznik P.T.K, 1913, Oddział Piotrkowski, s. 107
Rocznik P.T.K, 1906-1916, Oddział Piotrkowski, Sprawozdanie kustosa, s. 82.
Rawita-Witanowski Michał, *Polskie Towarzystwo Krajoznawcze*, „Echa Piotrkowskie” 1908, R. 3, nr 22, s. 3.
Janowski Aleksander, *Działalność Krajoznawcza na Prowincjach*, „Ziemia” 1911, nr 11, s. „Ziemia” 1912, nr 2, s. 31; „Ziemia” 1912, nr 4, s. 63; „Ziemia” 1924, nr 3, s. 48-50;
Rawita-Witanowski Michał, *Przewodnik po Piotrkowie Trybunalskim* : (z planem miasta), 1923, s. 69.
M. Drewko, *Muzeum w Piotrkowie Trybunalskim*, [w:] „Ziemia” 1930, nr 15-18, s. 332-334.
M. Gąsior, *Powstanie i rozwój Muzeum Krajoznawczego Ziemi Piotrkowskiej*, w: Z. Biedny, M. Gąsior, M. Ratajski, R. A. Niedźwiecki, M. Podmunicki, Z. Skiba, *Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze. Oddział im. Michała Rawity Witanowskiego w Piotrkowie Trybunalskim 1908-2008*, Piotrków Trybunalski 2008, s. 25-37.

Archiwa / zespoły archiwalne / źródła / inwentarze

Ciekawe cytaty

„W naszym kraju muzeów zwłaszcza naukowych nie ma wcale, stwarzać je musimy środkami własnymi. Niestety o środki te u nas bardzo trudno. I dzieje się tak nie tylko dlatego abyśmy byli społeczeństwem tak bardzo biednym, za pieniądze bowiem wydawane co wieczór w kabaretach i drogich kawiarniach moglibyśmy założyć niejedną instytucję doniosłego znaczenia, ale dlatego iż z

ważności pracy w tym kierunku sprawy sobie nie zdajemy i że w pracy tej solidarnie postępować nie umiemy..." M.R. Witanowski, „Kronika Piotrkowska” 8 luty 1913.

Zasoby ikonograficzne (opis, lokalizacja)

UWAGI:

OPRACOWANIE:

Autor opracowania:

14 grudnia 2017

Małgorzata Wawrzak

Data sporządzenia karty:

Wyjazdy studyjne w celu wykonania karty, daty:

Muzeum w Piotrkowie Trybunalskim, 08 lipca 2017

METADANE* (wypełnia redaktor portalu)

TYTUŁ (Miejscowość-nazwa instytucji)	
LOKALIZACJA GPS	
KLASYFIKACJE	
DATA UTWORZENIA	
AUTOR WPISU/REDAKTOR/KOREKTOR	
RELACJE	
TAGI	
SYGNATURA	
PRAWA	